

Kirjallisuutta

kin niin pian kuin sääntökääntäjä saadaan käyttöön —, ja juuri tässä käytännönläheisyydessä on mallin elinvoima.

MARTTI NYMAN

L Ä H T E E T

- ANTTILA, R. 1980: Field theory and morphology. — *Lingua Posnaniensis* 23 s. 15—19.
- BLÄBERG, O. 1984: Svensk böjningsmorfologi: en tvänivåbeskrivning. Yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- BYBEE, J. L. — SLOBIN, D. I. 1982: Rules and schemas in the development and use of the English past tense. — *Language* 58 s. 265—289.
- CHOMSKY, N. A. 1965: Aspects of the theory of syntax. MIT Pr., Cambridge, Mass.
- CHOMSKY, N. — HALLE, M. 1968: The sound pattern of English. Harper & Row, New York.
- HERMANN, E. 1931: Lautgesetz und Analogie. Weidmann, Berlin.
- ITKONEN, ESA 1985: Arvostelu teoksesta *Explanation in Linguistics* (toim. N. Hornstein ja D. Lightfoot); Longman, London — New York. — *Folia Linguistica* 18.
- KAPLAN, R. M. — KAY, M. 1981: Phonological rules and finite state transducers. ACL:n vuosikokouksessa (New York City) pidetty esitelmä.
- KARLSSON, F. 1974: Centrala problem i finskans böjningsmorfologi, morfofonematik och fonologi. *Suomi* 117: 2. SKS, Helsinki.
- 1983: Suomen yleiskielen äänne- ja muotorakenne. WSOY, Helsinki.
- KARLSSON, F. — KOSKENNIEMI, K. 1985: A process model of morphology and lexicon. — *Folia Linguistica* 18.
- KARTTUNEN, L. 1983: KIMMO: a general morphological processor. — *Texas Linguistic Forum* 22 s. 165—186.
- KARTTUNEN, L. — ROOT, R. — USZKOREIT, H. 1981: TEXFIN: morphological analysis of Finnish by computer. SASS:n 71. vuosikokouksessa (Albuquerque, New Mexico) pidetty esitelmä.
- KARTTUNEN, L. (toim.) 1983: KIMMO: a general morphological analyzer. *Texas Linguistic Forum* 22 s. 217—228.
- KAY, M. 1983: When meta-rules are not meta-rules. — *Automatic natural language parsing* (toim. K. Sparck Jones ja Y. Wilks; Ellis Horwood, Chichester) s. 94—116.
- LINDSTEDT, J. 1984: A two-level description of Old Church Slavonic morphology. — *Scando-Slavica*.
- LINELL, P. 1979: Psychological reality in phonology. Cambridge University Press, Cambridge.
- LOCKWOOD, D. G. 1972: Introduction to stratificational linguistics. Harcourt Brace Jovanovich, New York (jne.).
- NYMAN, M. 1982: Relational and reconstructive aspects of grammatical systematization; data-oriented studies. University of Helsinki, Department of General Linguistics, Publications 8.
- 1984: A testable model of Modern Greek morphology. Käsikirjoitus. Helsingin yliopisto, yleisen kielitieteen laitos.
- SOMMERSTEIN, A. H. 1977: *Modern Phonology*. Arnold, London.

Ajan adverbien semantiikkaa

HELENA SULKALA *Suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora No. 8, Philologica No. 3. Oulu 1981. 195 s.

Helena Sulkalan väitöskirja kuuluu varsin ajankohtaiseen tutkimusalueeseen. Tosin suomen kielen tutkimuksessa aikailmausten analysointi ei 70-luvulla ollut laajemmin esillä — mainittakoon kuitenkin Raija Markkasen suomen ja englannin tempuksia ja aspektia vertaileva tutkimus (Jyväskylä 1979). Mutta monin paikoin Eurooppaa ja Amerikkaa ajan ilmaisemisen, lähinnä aspektin ja tempuksen tutkiminen on jo usean vuoden ajan ollut ja on edelleen keskeisiä aiheita. Ajankohtaisen aihepiirinsä lisäksi

Sulkalan työ on ensimmäinen, joka yksityiskohtaisesti käsittelee suomen kielen ajan adverbien semantiikkaa.

Työ on korpustutkimus: aineistona on Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen 1960-luvun yleiskielen tutkimusmateriaali, joka käsittää lähes 410 000 sanaesiintymää. Näinkään suuresta aineistosta ei kaikkia ajan adverbija löytynyt (vrt. liite 2, s. 191—192), joten aineistoa on tarpeen mukaan täydennetty Nykysuomen sanakirjan materiaalilla. Kuvausmenetelmänä on piirreanalyysi. Työ on näin ollen lähinnä sanasemanttinen, joskin analyysissä otetaan huomioon laajempi konteksti, lähinnä tempus ja aspekti.

Kirja käsittää 180 sivua tekstiä ja lisäksi 15 sivua lähteitä ja liitteitä. Teksti on jaettu kuuteen lukuun. Ensimmäinen luku, joka kattaa kirjasta noin kolmanneksen, luo taustaa ajan adverbille esittämällä laajempaa kehystä, johon ne sijoittuvat, nimittäin tempusta ja aspektia. Siinä rajataan myös tutkimuskohde, ajan adverbis, laajemmasta adverbialien ryhmästä. Niin ikään esitellään kuvausmenetelmä, piirreanalyysi. Toinen luku — kirjan suppein — hahmottelee tutkimuksen kehysten, aineiston ja ongelmat. Kolmannessa luvussa — joka sekin kattaa kirjasta kolmanneksen — käydään läpi eri adverbis piirteinen. Neljäs luku tarjoaa piirteittäin tai paremminkin piirrerhytmittain järjestetyn adverbien esittelyn, jossa tietoa on tiivistetty taulukoiksi. Viidennessä luvussa tarkastellaan ajan adverbien sijoittumista tempuksen ja aspektin luomaan kehukseen sekä lauseen aikatulkinnan muodostumista. Viimeinen, kuudes luku, esittelee ajan adverbien merkityssuhteita piirrekuvauksen pohjalta.

Ensimmäisen luvun tempusta ja aspektia käsittelevä osa on monipuolinen ja valaiseva. Esittelyssä on mukana työn kannalta myös aivan tuoreita julkaisuja. Tempuksen käsittelyssä Sulkala nojautuu Reichenbachin (1966) analyysiin: tempukset kuvataan kolmen kriittisen hetken avulla nimittäin puhehetken, tapahtumahetken

ja viittaushetken. Joissakin tempuksissa jotkin näistä saattavat langeta yksiin, esim. imperfektissä tapahtuma- ja viittaushetki, preesensissä kaikki kolme; pluskvamperfektissä taas kaikki kolme hetkeä ovat erilliset. Reichenbachiin perustuva kuvaustapa on laajalti käytössä, mutta sitä on myös arvosteltu. Esim. Bennett ja Partee (1978) ovat osoittaneet, että analyysi ei ota huomioon ilmausten aspektuaalisia eroja. Eivät kaikki ilmaisut kuvaa hetkellisiä tapahtumia; esim. lauseet *Hevonen laukkasi* tai *Liisa kutoi maton* vaativat tapahtuakseen hetkeä pitemmän intervallin. Koska Bennetin ja Parteen työ on ollut lähteenä, tästä kriittistä olisi kannattanut ainakin mainita, vaikka sitten olisikin pysytellyt Reichenbachin mukaisessa yksinkertaistetussa kuvauksessa.

Aspektin esittelyssä Sulkala seuraa Vendlerin (1967) luomaa aspektuaalisen luokittelun traditiota. Hän ottaa lisäksi huomioon useita täydentäviä ja täsmen-täviä tutkimuksia. Näiden pohjalta aspektuaalisia luokkia erottuu viisi: tilat (esim. *sisältää*), toiminnot (esim. *juosta*), aktiot (rajaamaton sarja toistuvia toimintoja, esim. *koputtaa*), suoritukset (esim. *kutoa matto*), saavutukset (esim. *löytää*). Kolme ensimmäistä luokkaa edustavat duratiivista, imperfektiivistä aspektia, kaksi viimeistä ovat perfektiivisiä. Kirjassa on (s. 32) tiivistelmä kriteereistä, joiden avulla aspektuaaliset luokat voi tunnistaa.

Aspektuaalisen luokittelun yhteydessä olisi kaivannut enemmän pohdintaa luokitteluun liittyvistä ongelmista. Ensimmäinen: luokat eivät ole homogeenisia, ts. jotkin kriteerit luonnehtivat vain osaa ryhmän jäsenistä. Esimerkiksi tilan sanotaan erottuvan toiminnoista ja aktioista siten, että vain jälkimmäiset voivat esiintyä 3. infinitiivin inessiivissä (s. 32, kriteeri 6). Kriteerin käyttäminen ei kuitenkaan ole aivan yksioikoista. Jos verbi esiintyy 3. infinitiivin inessiivissä, tiedämme kyllä, että kyseessä on toiminta tai aktio. Mutta jos tämä muoto ei ole mahdollinen, ei mitään varmaa johtopäätöstä voi tehdä: kyseessä voi yhtä hyvin olla tila kuin toimin-

Kirjallisuutta

takin. Näin siksi, että 3. infinitiivin inessiivi sopii toiminnoillekin vain määrähdoin. Se ei siis luonnehdi koko ryhmää. Kvantifioinnin vaikutuksesta aspektiin olisi niin ikään voinut mainita. Kriteeriluettelossa ei puhuta toistuvien tapahtumien tulkinnasta, mutta aiemmin (s. 22) toistuminen katsotaan kuuluvaksi imperfektiiviseen aspektiin, kun taas loppukatsauksessa (s. 155) koko tekemisen toistumista pidetään perfektiiviseen aspektiin kuuluvana. Tapahtuman toistuminen, silloin kun toistumista ei ole rajattu, edustaa imperfektiivistä aspektia. Väite, että kertautuminen kuuluisi perfektiiviseen aspektiin, saattaa perustua siihen havaintoon, että alun perin perfektiiviseen lauseeseen voi kyllä lisätä taajuutta ilmaisevan adverbien:

- (1) a. Kadotin avaimen.
(yksi tapahtuma: perfekt.)
- b. Kadotin usein avaimen.
(sarja tapahtumia: imperfekt.)

Tilanne on vain se, että adverbien lisäyksen jälkeen ilmaus ei enää olekaan perfektiivinen vaan kadottaminen tulkitaan imperfektiiviseksi, toistuvaksi tapahtumasarjaksi. Juuri tällaisiin aspektin muutoksiin olisi voinut puuttua jo kriteeriluettelon yhteydessä.

Sulkala rajaa tarkastelun kohteeksi ajan adverbien, ts. jättää pois NP-pohjaiset adverbialit, kuten *aamulla*, *viikon*. Ajan adverbien luokitus perustuu pääasiassa Kučerán ja Trnkan (1975) jaotteluun. Se olisikin ollut parasta esitellä ensin ja vasta sen jälkeen Anderssonin (1977) ja Jacobsonin (1978) luokitukset, joita on käytetty vain täydennyksinä.

Ajan adverbialin suhdetta tempukseen ja aspektiin tarkastellaan sivuilla 43–47. Käsittely on kiintoisaa, ja koska tämä on adverbialin roolin kannalta keskeinen kysymys, sitä olisi eräiltä osin voinut tarkastella lähempää ja perusteellisemmin. Tarkoitin lähinnä kysymystä, miten ajan adverbialit liittyvät tempuksen luomaan aikakehykseen. Tähän on annettu toisistaan poikkeavia vastauksia. Niinpä Rei-

chenbach (1966: 294) katsoo, että ajan adverbialit liittyvät viittaushetkeen, ei tapahtumahetkeen. Hornstein (1977) taas — kuten Sulkala (s. 44) mainitsee — esittää, että ajan adverbialit voi liittyä joko tapahtuma- tai viittaushetkeen. Sulkala mainitsee myös Smithin (s. 44, alaviite 110) ja Anderssonin (s. 45, myös alaviitteet 112, 114) tutkimukset. Näitä eri näkemyksiä olisi kannattanut analysoida yksityiskohtaisemmin ja katsoa, missä kohdin ne mahdollisesti tekevät vääriä ennusteita suomen kielen kannalta. Tällöin olisi samalla perusteltu, miksi nämä kuvaukset eivät kelpaa ja mitä toimivalta kuvaussysteemiltä sitten vaaditaan. Sulkala esittelee oman näkemyksensä (s. 44–45): tempus ja ajan adverbialit muodostavat kumpikin omat aikatasonsa, mutta adverbialitaso puhe- ja tapahtumahetki lankeavat yksin tempustason puhe- ja tapahtumahetken kanssa. Viittaushetket sen sijaan voivat erota toisistaan. Tämä tempus- ja adverbialitaso erottaminen toisistaan on varsin kiintoisa tarkastelutapa; kuten kirjassa mainitaan (s. 45), myös Andersson (1977) on erottanut nämä tasot toisistaan. Mallille olisi kuitenkin ollut syytä esittää perusteluja: jos nimittäin näiden tasojen ainoa ero voi olla viittaushetkien ero, eikö silloin olisi voinut pysytellä yhdessä, tempuksen kanssa ja katsoa, että ajan adverbialit voi tuoda siihen lisää vain oman viittaushetkensä?

Piirreanalyysi on esitelty asiallisesti. Tässä yhteydessä tai sitten loppukatsauksessa olisi voinut pohtia piirteiden sisältöä. Edustavatko piirteet aina todella adverbien omaa merkitystä vai onko joskus mukana sellaista merkityksainesta, jonka suhteen adverbi itse on spesifioimaton, epämääräinen (vague) mutta joka on johdettavissa laajemmasta kontekstista? Pалаan tähän ongelmaan myöhemmin adverbien käsittelyn yhteydessä.

Piirreanalyysin yleisesittelyn jälkeen seuraa yksityisten työssä käytettyjen merkityspiirteiden luettelo. Piirteet esitellään adverbien pääryhmien mukaan: ensin ajankohdan ja keston adverbeja koskevat,

sitten taajuuden adverbeja erittelevät piirteet. Luettelo vaatii lukijalta tarkkaavaisuutta, mutta on vaikea nähdä, miten muutenkaan piirteet esittelisi. Luetteloiden jälkeen sijoitetut tiivistelmätaulukot helpottavat piirteistön hahmottamista, joskin järjestelmä ja piirteiden käyttötapa alkavat avautua vasta adverbien kuvauksen yhteydessä. Useiden piirteiden nimike heijastaa hyvin sisältöä, toiset taas vaativat opettelua. Niinpä esim. piirre [+spesifioitu] tarkoittaa adverbien ilmaisemien ajankohtien määrän spesifiointia. Piirre [+definiitti] puolestaan tarkoittaa adverbien ilmaiseman ajankohdan tai keston rajojen tarkkuutta.

Adverbien yhteydessä nousee esiin sama ongelma, joka mainittiin Reichenbachin tempuksen käsittelyssä, nimittäin tapahtumahetket. Tempuksen ja adverbien ilmaisemien tapahtumahetkien katsotaan lankeavan yksin. Mutta mitä tämä tarkoittaa konkreettisten ilmausten kannalta? Lauseessa 2a todellakin lähteminen ja ajan adverbialii spesifioivat saman hetken, mutta lauseessa 2b lähtemishetki sisältyy adverbien asettamaan kehykseen.

- (2) a. Liisa lähti klo 12.
b. Liisa lähti eilen.

Lauseessa 3 koko suoritus-aika sisältyy adverbien spesifioimaan aikaan.

- (3) Liisa korjasi eilen polkupyöränsä.

Sitä vastoin lauseen 4 perusteella tiedetään vain, että sairaana olemisen aika ja eilinen ainakin osittain lankeavat yksin:

- (4) Liisa oli eilen sairas.

Mutta lauseesta ei voi varmasti päätellä, oliko Liisa sairas vain osan eilispäivää vai koko eilisen ja mahdollisesti pitemmänkin ajan. Toisin sanoen: Ilmauksen aspektuaalinen luonne määrää sen, millaisen ajanjakson ilmaus spesifioi ajatuksesta. Adverbi taas luo kehyksen, josta tapahtumaa tai asiantilaa tarkastellaan. Tällä tavalla tulkiten ajankohdan adverbien spesifioima aika ja tapahtuman

tai asiantilan identifioima aika eivät välttämättä lankea täysin yksin; niiden päällekkäisyys voi olla vain osittaista. Tällaisten suhteiden esittäminen piirre-analyysin keinoin saattaisi johtaa varsin monimutkaiseen kuvaukseen.

Luvussa 3 esitellään adverbien, joita aineistosta löytyi 91. Koska mukana on synonyymisiä pareja ja ryhmiä, tulee merkitykseltään erilaisten adverbilekseemien määräksi 75 — tosin jotkin adverbien voivat esiintyä kahdessakin pääryhmässä. Eniten on ajankohdan adverbeja (53 erilaista lekseemiä), sitten taajuuden (12 lekseemiä) ja keston (10 lekseemiä). Adverbien esitellään pääryhmittäin aakkosjärjestyksessä. Kustakin adverbista tai ryhmästä mainitaan ensin piirrematriisi — toiston välttämiseksi luotellaan koko pääryhmän yhteiset piirteet vain luvun alussa. Matriisin jälkeen toistetaan tärkeimmät piirteet vielä proosamuodossa, sitten mainitaan suhde tempukseen sekä aspektuaaliseen luokkaan, mikäli siinä on rajoituksia. Lisäksi voi olla mainintoja implikaatioista, jotka piirreanalyyseissä jäisivät huomiotta. Tämän jälkeen annetaan adverbien esiintymisestä esimerkkilause kutakin aspektuaalista luokkaa kohti. Jos adverbi mainitun piirrematriisin kera voi esiintyä kaikkien aspektuaalisten luokkien kanssa, esimerkkilauseita on siis viisi. Jos taas jokin piirre muuttuu jonkin tai joidenkin aspektuaalisten luokkien yhteydessä, kyseessä on katsottu olevan adverbien toinen semeemi ja se kuvataan erikseen omine matriiseineen ja esimerkkilauseineen. Omaksi semeemikseen on erotettu myös adverbien mahdollinen eitemporaalinen käyttö.

Esitys on tällaisena selkeä ja systemaattinen. Lähimerkityksisten adverbien mahdollinen hajaantuminen eri kohtiin korjaantuu seuraavassa luvussa, jossa adverbeja tarkastellaan piirteittäin. Esimerkkilauseet ovat valaisevia, välistä jopa hauskoja. Aspektuaalinen luokittelu pitää yleensä paikkansa, mutta muutama virhe on pujahtanut mukaan: Sivulla 74 lause 7. b annetaan esimerkkinä toi-

Kirjallisuutta

mintaa ilmaisevasta lauseesta, mutta kyseessä on suoritus. Sivulla 119 on saavutuksesta esimerkkinä lause 324: *Vielä äskettäin olivat junat saapuneet tällekin asemalle joka päivä.* Mutta vaikka saapuminen yksityisenä tapahtumana onkin luokiteltavissa saavutukseksi, tapahtuman kertautuminen, ts. junien saapuminen asemalle joka päivä spesifioimattoman pitkänä ajanjaksona tekee ilmauksesta duratiivisen, imperfektiivisen.

Kiintoisia ovat tapaukset, joissa adverbien tulkinnan on katsottu muuttuvan aspektuaalisen luokan muuttuessa. Niinpä adverbilla *edelleen* (s. 79—80) on kaksi semeemiä, jotka eroavat yhden piirteen suhteen: toisessa on piirre [+jatkuva] ja se esiintyy imperfektiivisen aspektin ohella, kuten lause 5 osoittaa. Toisessa semeemissä on jatkuvuuden piirteen sijasta [+additiivinen], ja tämä semeemi esiintyy perfektiivisen aspektin kanssa, kuten lauseesta 6 ilmenee.

(5) Kurkku oli edelleen (=jatkuvasti) kipeä.

(6) Puheenjohtajaksi valittiin edelleen (=toistamiseen) Tarjanne.

Samalla tavoin jatkuvuuden/additiivisuuden piirteiden suhteen kaksisemeemiseksi on kuvattu *enää* (s. 85—86), *vielä* (s. 113—115) ja *yhä* (s. 117—118). Tällainen kuvaus on tietysti mahdollinen, mutta tässä jää miettimään, onko jatkuvuus/additiivisuus itse adverbien semantiikkaa. Voisi nimittäin ajatella, että *edelleen* ja nuo muut vaativat kyllä jatkuvuutta, mutta jatkuvuus voi eri ilmauksissa toteutua eri tavoin. Imperfektiiviset ilmaukset, siis tilat, toiminnot ja aktiot voidaan ilman muuta tulkita jatkuviksi. Mutta perfektiiviset ilmaisut, suoritukset ja saavutukset, on tulkittava kertautuviksi, jotta niille saataisiin jatkuvuuden merkitys. Tämän näkemyksen mukaan siis adverbi itse sisältää vain jatkuvuuden piirteen mutta on spesifioimaton sen suhteen, miten jatkuvuus erilaisissa ilmauksissa toteutuu.

Kiinnostavia ovat myös ne tapaukset,

joissa adverbi voidaan tulkita joko ajankohdan tai keston ilmaisijaksi, kuten *ennen pitkää* (s. 83, 120—121), *heti* (s. 81, 121), *myöhään* (s. 99, 123), *pian* (s. 103—104, 123, 124). Näitä todella voinee pitää kaksitulkintaisina.

Monen adverbien yhteydessä mainitaan implikaatioita, jotka eivät käy ilmi merkityspiirteistä. Tavallisesti ne liittyvät imperfektiivisten ilmaisujen tulkintaan. Usein mainitaan, että alun perin imperfektiivisen ilmauksen preesensmuoto tulkitaan adverbien lisäämisen johdosta futuuriksi. Toinen yleinen implikaatio on, että verbin ilmaisema toiminta tai asia-tila ei ole voimassa puhehetkellä tai että adverbi aiheuttaa tilan ja toiminnan alkamista tarkoittavan tulkinnan. Sulkala ei spesifioi tarkemmin, minkä tyyppisistä implikaatioista on kyse: ovatko ne kontekstuaalisia (pragmaattisia) vai semanttisia. Edellinen tarkoittaisi päätelmiä, joita lukija tai kuulija on taipuvainen tekemään tyyppillisissä tilanteissa mutta jotka voidaan lisäinformaation avulla kumota. Semanttisia implikaatioita taas ei voi näin mitätöidä. Lähempää tarkasteltaessa ilmenee, että mukana on sekä kontekstuaalisia että semanttisia päätelmiä. Niinpä imperfektiivisten preesensmuotojen tulkitseminen futuuriksi on kontekstuaalista silloin, kun lauseeseen lisätään esim. *aikaisin* (s. 74), *ensiksi* (s. 84) tai *jälkeenpäin* (s. 93), kuten seuraavat esimerkit osoittavat:

(7) a. Olemme aikaisin kotona.
(tietyissä tilanteissa: tulemme olemaan, ts. saavumme aikaisin)

b. Mehän olemme aikaisin kotona!
(ts. olemme jo puhehetkellä kotona)

Sen sijaan preesensmuodon tulkitseminen futuuriksi on ainoa mahdollisuus, kun imperfektiiviseen lauseeseen lisätään *koh-ta* (s. 94—95) tai *pian* (s. 103—104):

(8) a. Liisa on terve.
b. Liisa on kohta/pian terve.
(ts. Liisa ei vielä puhehetkellä ole terve)

Niin ikään kontekstuaalisia ovat monet niistä implikaatioista, että puhehetkellä vallitseva asiantila olisi toinen kuin tapahtumahetkellä, ts. että välillä olisi tapahtunut muutos. Näin esim. seuraavien adverbien yhteydessä: *hiljattain* (s. 87), *silloin* (s. 106), *tuolloin* (s. 108), *tällöin* (s. 108–109), *tänään* (s. 109), *vastedes* (s. 112), *vastikään* (s. 113), *äskän* (s. 118):

- (9) Liisa oli hiljattain/silloin ... äskän hyvin onnellinen.

Lauseen 9 tyypillinen konteksti lienee se, että Liisa puhehetkellä ei ole hyvin onnellinen. Tämä päätelmä voidaan kuitenkin ristiriidattomasti kumota lisäämällä lauseeseen jatke: *kuten hän on nytkin*. Sen sijaan semanttisesta päätelmästä on kyse, kun lauseeseen lisätään esim. *heti* (s. 86), *kohta* (s. 94–95), *pian* (s. 104), *vihdoin*, viimein (s. 115–116):

- (10) a. Liisa oli tyytyväinen.
b. Liisa oli heti/kohta ... viimein tyytyväinen.

Näissä implikaatioissa, silloin kun ne ovat semanttisia, on kyse siitä, että adverbien lisääminen muuttaa imperfektiivisen ilmauksen tulkinnan perfektiiviseksi. Adverbi siis implikoi muutosta, tavallisesti tilan, toiminnan tai aktion alkamista. Sulkala on tässä kiinnittänyt huomiota tärkeään ajankohdan adverbeja erottavaan ominaisuuteen, vaikka on laskenut mukaan sellaisiakin adverbeja, joiden semantiikkaan muutoksen vaatimus ei sisälly.

Yksityisistä adverbeista vielä muutama sana. *Ennalta*-adverbille (s. 81) on annettu vain yksi semeemi, nimittäin *ennakolta, etukäteen* -sanojen synonyymi. Mutta adverbi voidaan tulkita toisinkin, nimittäin merkitsemään *ennestään, aiemmalta ajalta*. Näin esim. lause *Pelkään jo ennalta* on kaksitulkinainen. *Ennalta* lienee ainoa, joka voidaan ankkuroida joko menneisyydessä tai vastaisuudessa olevaan viitehetkeen. — *Koskaan*-adverbiin (s. 95) on liitetty piirre [+negaatio]. Varmasti adverbi useimmiten esiintyy kieltoisanan yh-

teydessä, mutta ei välttämättä: myös *jos*-lauseissa ja sopivissa kysymyslauseissa *koskaan* on mahdollinen, kuten lauseessa *Oletko koskaan ollut Äkäslompolossa?* — Adverbi *nyt* (s. 100) on luokiteltu viittaushetkeen suhteutetuksi, mutta tekstissä todetaan viittaushetkenä olevan useimmiten puhehetki. Koska viittaus ja puhehetki muutoin on pidetty erillisinä tapauksina, samaa olisi voinut noudattaa tässäkin.

Neljännessä luvussa kunkin pääryhmän adverbien on jaettu alaryhmiin, joiden puitteissa adverbien yhtäläisyyksiä ja eroja tarkastellaan. Vertailua helpottavat matriisitaulukot. Viimeinen luku vertailee niin ikään adverbien piirrejoukkoja: siinä tarkastellaan eräitä piirteiden avulla määrytyviä merkityssuhteita, esim. sisäkkäisyttä, limittäisyyttä, vierekkäisyyttä. Nämä kaksi lukua olisikin voinut asettaa peräkkäin ja jättää viimeiseksi väliin jäävän luvun. Siinä nimittäin tarkastellaan adverbien panosta lauseen aikatulkinnan kannalta: esitetään tiivistäen erilaisten adverbien suhteet tempukseen ja aspektiin sekä kaavio tekijöistä, joiden yhteispelin tuloksena lauseen aikatulkinta muodostuu. Luğu on lähinnä tiivistelmä edellä esitetystä adverbien analyysistä ja sellaisenaan varsin hyödyllinen. Lukua olisi kuitenkin kannattanut laajentaa niin, että siinä olisi myös pohdiskeltu työn tuloksia.

Liitteistä löytyy kiinnostavaa taustatietoa, mm. adverbien esiintymistajuudet korpuksessa sekä eräistä adverbeista tajuudet sememeittäin. Lisäksi on kustakin adverbista lueteltu sivut, joilla adverbia käsitellään.

Kirjan kautta pääsee hyvin käsiksi aikailmauksia käsitteleviin tutkimuksiin ja alan keskeisiin ongelmiin. Kirja tarjoaa myös varsin yksityiskohtaista tietoa ajan adverbien merkityspiirteistä. Esitystapa on lähinnä kuvaileva. Kaipaamaan jää analysoivampaa otetta: ongelmien nostamista esiin sekä ehdotettujen ratkaisujen erittelevää puntarointia.

ORVOKKI HEINÄMÄKI

Kirjallisuutta

LÄHTEET

- ANDERSSON, ERIK 1977: Verbfrasens struktur i svenskan. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 18. Turku.
- BENNETT, MICHAEL — BARBARA PARTEE 1978: Toward the logic of tense and aspect in English. Indiana University Linguistics Club.
- HORNSTEIN, NORBERT 1977: Towards a theory of tense. — *Linguistic Inquiry* 8 s. 521—557.
- JACOBSON, SVEN 1978: On the use, meaning, and syntax of English preverbal adverbs. *Acta Universitatis Stockholmiensis* 44. Alquist & Wiksell International, Stockholm.
- KUČERA, HENRY — KARLA TRNKA 1975: Time in language: temporal adverb constructions in Czech, Russian and English. *Michigan Slavic Materials* 12. The University of Michigan.
- MARKKANEN, RAIIA 1979: Tense and aspect in English and Finnish. A contrastive study. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 13. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- REICHENBACH, HANS 1966: Elements of symbolic logic. Collier-Macmillan, Toronto.
- SMITH, CARLOTTA S. 1978: The syntax and interpretation of temporal expressions in English. — *Linguistics and Philosophy* 2: s. 43—99.
- VENDLER, ZENO 1967: *Linguistics in philosophy*. Cornell University Press, Ithaca.

Virolaista kielitiedettä englanniksi

Grammar and semantics. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja kirjanduse instituut & »Valgus». Tallinn 1980. 96 s.

Viron tiedeakatemia kielen ja kirjallisuuden instituutti on viime vuosina julkaissut toistakymmentä nidosta keskeisiä kielipiillisiä ja semanttisia kysymyksiä

käsittelevää tutkimusta; näistä vain nyt käsillä oleva teos on julkaistu englannin kielellä. Siihen sisältyy kolme artikkelia: Haldur Õimin »Language, meaning and human knowledge», Mati Erelin »Some notes on the classification of words and the transposition of adjectives in Estonian» sekä Joel Sangin »Negation and its implications».

Õimin artikkeli on vallankin alkupuoleltaan lähinnä esittelevän luonteinen essee, jossa lyhyesti ja nautittavan sujuvasti osoitetaan, mihin suuntiin viimeaikainen kehitys on johtanut kielitieteellisen semantiikan tutkimuksen. Hänen mukaansa ymmärtämisen tutkiminen ei voi edistyä, ellei tutkita tietämisen ja muistin rakennetta: tässä ovat uudet kontaktit kielitieteen ja kognitiivisen psykologian sekä tekoälyn tutkimuksen alueella aivan olennaisia kullekin tutkimusalalle. Toisaalta kielen käyttöä ei voi ymmärtää, ellei tarkastella kommunikointia yhtenä tyyppinä ihmisen päämäärähakuista sosiaalista toimintaa, jota säätelevät sosiaaliset konventiot ja normit. Kielen käytön tuntemus on Õimin mukaan välttämätöntä, jotta ymmärrettäisiin aktuaalisia, kontekstisidonnaisia merkityksiä. Kiinnostava on Õimin väite, että nämä kaksi yli kielitieteen rajojen menevää kontaktia eivät itse asiassa lähestykään eri asioita: tieto kommunikaatioprosessista on vain yksi laji kielenulkoista tietoa eli tietoa maailmasta.

Ajatuksia herättävällä tavalla Õim käsittelee myös ei-kielellisen ja kielellisen tiedon välisen rajankäynnin hankaluutta. Hän pohtii sitä, olisiko ns. terve järki, kielestä riippumaton arki ajattelu, sekin aivan kielen tavoin pitkälti yksilön omasta kokemuksesta ja puhujan kulttuuritaustasta riippumatonta, yleispäteviä lainalaisuuksia noudattavaa. Minusta on suuremmassa määrin mahdollista, että tieto liittyy fyysisen maailman ominaisuuksiin ja ehkä inhimillisten tekojen luonteeseen kuin että on kyseessä tieto asenteista, tekojen arvioinneista ja emotionaalisisista reaktioista, joita niitakin Õim rohkenee pitää universaaleina. Niissä us-